DOSER
AR C'HELENNER

DAOULAGAD BREIZH
BP 206, 20 straed ar Porzh Ruz, 29 172 DOUARNENEZ Sedeks
Plgz : 02 98 92 97 23
daoulagad.bzh@wanadoo.fr

AR FILM

1. Diverradenn

1803, war aodoù Kerne-Veur. Kid, ur minor a 15 vloaz, a zeu a-benn da achap kuit eus ti an emzivaded e-lec'h ma oa bac'het 'giz ur galeour. Ne oar ket peseurt anv gwir zo anezhañ ha n'eo perc'henn war tra nemet ur gartenn. War ar gartenn, un enezenn, e-lec'h ma vefe un teñzor. E-barzh levr Black Mor e oa ar gartenn, ur morlaer brudet e plijfe kement da Gid bezañ heñvel outañ.Asambles gant daou beñseour, Mac Gregor hag Ar Fisel, e tec'h kuit Kid war lestr ar warded-aod, war roud e enezenn hag e deñzor, en tu all d'ar meurvor Atlantel.
Met n'eo ket tre pezh a vez lennet el levrioù morlaeron a c'hoarvezo gantañ.
War glask piv eo-eñ en gwirionez emañ Kid, ha breskoc'h eo evit pezh a ziskouez. War hent Enez Black Mor e vevo meur a avantur dic'hortoz.

2. Poltred an tudennoù

Kid
15 vloaz eo hag o vevañ e ti-emzivaded Glendurgan emañ abaoe m'eo bihan. Ne oar tra ebet war e vugaleaj ha n'en deus anv nag anv bihan ebet.
Dre selaou istorioù Mestr Forbes e ijin un tasmant, Black Mor, ur morlaer meur e zorn houarn, ur c'hompagnun az ay d'e heul en e droioù kaer hag e karfe kid bezañ a-live gantañ.

Manac'hig
Ur plac'h a 15 vloaz eo-hi, bet roet dezhi un anv paotr gant menec'h ar Portugal, "Manac'hig", goude ma vije bet lazhet he zad gant morlaeron.
Skrapet e vo gant Kid, pa soñj gantañ en do, e mod-se, ur c'hompagnun desket hag a c'hallo lenn dezhañ. Lakaet e vo en arvar pa vo komprenet ez eo ur plac'h. (Hervez lezennoù ar vorlaeron ne c'hell ket ur plac'h bezañ degemeret e bourzh ur vag...)

Mac Gregor
45 bloaz eo hemañ. Peñseour ha paotr ar c'hil-krog eo, mac'htiern hervezañ. Flaper ha loberdour, ober a ra gant e vac'hagn (dic'haret eo) evit ma vefe hegarat ar re all gantañ. Pa gompreno ez eo Manac'hig ur plac'h e tiskouelo kaout kas ouzh ar merc'hed, ha pa ouio zo eus un teñzor, bezañ gwashañ kraper a zo. Daoust da se ez eo gwall chichant.

Fiselenn
E-tro 20 vloaz eo ha deut e lesanv eus e gorf moan hag eus e vlev melen. Kompagnun feal da Vac Gregor, ne flap ket kalz met seblant a ra bezañ dic'houest da vevañ e-unan.

Taka
25 bloaz eo, ha deut eus Etiopia. Gwerzhet e-giz sklav, enrollet a-enep d'e choant gant ar *Royal Navy*, bac'het eo e bourzh *Ar Fortun* evit bezañ klasket dezertiñ. Dre ma oar tammoù traoù war ar verdeiñ e sikouro Kid da embregañ ar vag.
E bal a zo dont da vezañ pinvidik a-raok mont en-dro d'e vro.

Black Mor
Morlaer brudet a vro Gembre, razhet ar mor gantañ bloavezhioù-pad. Er vojenn savet en-dro dezhañ en deus skeudenn un den dañjerus ha kriz ! Maget eo ijin Kid gant e droioù-kaer, kontet dre guzh gant Mestr Forbes d'an emzivaded. Un den bras-tre eo, ur c'hab hir en-dro dezhañ hag un dorn houarn fiñv dezhañ. Ne gomz ket met komprenet e vez gant ar re all pa fiñv e zorn pe dre e selloù. War roud *Ar Fortun* e vo ingal, heñvel ouzh un tasmant.

Mestr Forbes
Eñ zo kaoz un tamm ma yelo Kid kuit eus ti an emzivaded, levezonet anezhañ gant troioù-kaer Black Mor, da vont war roudoù e orinoù. An den a 60 vloaz-mañ, merket e fas, a seblant bezañ bet o redek ar morioù ivez. Gouvezet e vo diwezhatoc'h eo bet den a fiziañs Black Mor hag ez eo gantañ e oa bet skrivet levr buhez ar morlaer.

HENTOÙ LABOUR

Bed ar mor gwechall ha hiriv

1. Morlaeron ha kourserion

a/ Geriaoueg

« Ar vorlaeron n'int ket tud gouez. O lezennoù dezhe o deus. Goude an abourzhaj e voent lakaet war bleustr, rik ha didro. Lodennet ingal e voe an teñzor bet rastellet. Ha taolet er mor ar merc'hed, pa oar mat an holl n'o dez ket ar gwir da chom war listri ar vorlaeron. »

N'eo ket ar gerioù a vank a-benn reiñ anv d'ar bobl zisuj-se a vez o redek ar morioù war glask ar fortun. Gant ar re a ginniger da heul e komprener e reer gant ur ger resis evit pep doare « ki-mor ».
Peseurt hini a glotfe gant doareoù Kid ?
Alies e vez mesket ar vorlaeron hag ar gourserion, koulskoude e oa daou rumm tud disheñvel-rik :

AR VORLAERON a oa forbaned a veze o labourat evito o-unan. Abourzhet, preizhet ha rañsonnet e veze kement batimant en em gave war o hent. Ne oant stag ouzh bro ebet, ne daolent ket evezh eus pelec'h e teue ar bigi a veze trapet ganto. Kraperien e oant, a veze krouget pa vezent tapet.

AR GOURSERIEN a veze o labourat evito o-unan ivez ha ken kriz ha gwadek e oa o doareoù ha re ar vorlaeron, nemet e vezent-int o redek ar morioù war anv ur vro hag ur roue. Diwar ar ger « koursial » eo bet tennet o anv. Er XVI^{vet} kantved e oa bet krouet ar « c'homisionoù koursial », deut da vezañ, diwezhatoc'h, al « lizhiri merket » sinet gant penn-meur ur vro (roue bro C'hall, bro Saoz...). Da vare ar brezel e oa en karg ar gourserien, ez-ofisiel, da vont war roud bigi koñvers ar vro enebour, ha pa veze tu, da dagañ ha da dapet anezho.

b/ Kourserion ha morlaeron e Breizh

N'haller ket ober anv eus kourserion hep soñjal er vreudeur Surcouf, e Jean Bart pe e Duguay-Trouin, deut da vezañ mojennoù d'ar mare ma oant bev c'hoazh. Brudet eo bet forzhig skeudenn ar vorlaeron en ijin poblek abalamour d'ar re-se.
— Lec'hiañ an tudennoù-mañ en o amzer hag en o broioù.
— E Breizh eo bet roet o anvioù da straedoù zo... Gouzout a rit e pelec'h ? Ha perak er c'hêrioù-se resis ?
— Teñzorioù kuzhet a vefe c'hoazh ? Klevet ho pefe bet kontañ diouto ?

2. Kredennoù ha troioù-lavar

a/ Kredennoù

Hervez lezennoù ar vorlaeron n'o dez ket ar merc'hed ar gwir da chom war listri ar vorlaeron
— Kredennoù all stag ouzh ar mor hag ouzh ar bigi a anvezfec'h ? (Ar gerioù difennet distilhañ anezho, evel *konifl* pe *kordenn*, da skouer...)
— Ha kred o dez ar vartoloded a-hiriv e seurt traoù c'hoazh ?
— Ha droed o dez ar merc'hed da vont e bourzh ar bigi bremañ ? Perak n'o doa ket droed d'en ober gwechall ?

♦AR C'HONIFL Gwechall e veze kaset an danvezioù e bourzh ar bigi en ur zougen anezho gant funioù kouarc'h. Ar c'honifled aet kuit eus o c'haoued a grigne anezho a-wechoù, hag ar c'halafetadur graet gant kouarc'h ivez, ha kas, e mod-se, ar vag d'ar strad. Abaoe an amzer-se ne vez ket lakaet konifled bev da veajiñ war vor.

♦AR C'HARAVEG E-giz er c'houelan emañ ennañ ene ur martolod bet beuzet er mor.

♦AR VAERONEZ a zo ar vaouez a vez e penn gouel lidañ ur vag nevez. A-bouez-kaer eo choaz ur vaeronez. Dav eo dezhi bezañ kreñv a-walc'h evit torriñ ar voutailh en un taol (ur seblant fall eo pa ne vez ket ket torret d'an taol kentañ), n'eo ket dougerez nag euredet, a-hend-all ez afe ar vag d'ar strad.

♦KLOC'HIGOÙ SKOUARN
Pell zo e vez lakaet kloc'higoù-skouarn gant ar vartoloded. Meur a ster a zo dezho.
Abaoe an Henamzer e vezer gwarezet da vezañ beuzet gant ar c'hloc'higoù-skouarn. Ret eo d'ar skouarn bezañ toullet, ha n'eo ket trawalc'h implij kloc'higoù-piñsoù. Gant un toull er skouarn e vezer diwallet diouzh an droug-lagad, hag a-drugarez dezhañ e vezer gouest da welet a-bell. Talvoudus e oa evit ar vartoloded, a oa gouest da welet ar reier koulz ha bigi o enebourien.
Un teñzor e oa ivez evit ar vartoloded pa oa en aour : talvoudegezh e obidoù a oa pa varve pell diouzh e vro. Ur arouez eus eured ar vartoloded gant ar mor e oa ivez

b/ Krenn-lavarioù, troioù-lavar ha divinadelloù

Deiz Gouel ar chandelour e sko ar Werc´hez ar vilienn er mor hag e vez skañvoc´h an avel.

E miz Even e vezevenn ar mor.

Glav war an tre
Glav e-pad an deiz.

Brum diwar ar mor,
Tomm ken faot an nor.

Loar gwelet
Mor manet.

Ken yac´h hag ur pesk.
Ken sklaer ha lagad ur pesk.

Tri devezh goude ar c´hann
A ra ar mor e vrasañ lamm.

Pa c'hrozmolo ar mor,
Paourik, serrit ho tor.

Mard a an arnev d'ar menez,
Kemer da freilh ha kerzh er-maez ;
Eus ar menez mard a d'ar mor,
Serr war da gein prenestr ha dor.

Mor Kerne a zo peskedus,
Douar Leon a zo edus.

Pa ziveuzo Is
E veuzo Pariz

Va Doue, va diwallit da dremen Beg-ar-Raz,
Rak va lestr zo bihan hag ho mor a zo bras.

Lavar din-me :

Pere a ya war blad ar roue,
Ha ne vez ket debret,
Er mor, ha ne vez ket beuzet,
En tan, ha ne vez ket devet ?
(*Ur skedenn heol)*

E-barzh ar mor

- Peseurt pesked ar muiañ zo er mor ?
(pesked bev)
- Peseurt mein ar muiañ zo er mor ?
(mein gleb)

Ar mor

- Glebiñ a ra, magañ a ra, lazhañ a ra, kemer a ra, dont a ra, mont a ra ?
- Divinit un dra hag a zo ordinal o vont hag o tont ha ne baouez jamez, koulskoude n'en deus ket a dreid…
- Un dra a souten mil bern plouz ha ne c'hell ket souten ur spilhenn ?
- Gwenn e-giz laezh, glas e-giz kaol, don e-giz puñs.
- O tont emañ ar marc´h glas evit ober dezhañ plas.

3. Mont war vor

a/ Tammoù eus komzoù ar film (evit kas *Ar Fortun* war-raok)

- mont e bourzh gante
- ar fok a savo
- d'ar gwindask ha tro !
- Filañ, ma mab, an holl skoudoù
- Terk an 'ni vras deus ar gouelioù
- ar vorenn
- gwarded-aod
- pemzek skoulm, d'an tizh-se
- Deut e oa ur barrad-amzer nerzh dek warnomp.
- Krog er rod… Sell mat deus an nadoz, deus ar gouelioù…
- Kas 'nezhi en avel met dilof un tamm…
- mat da herzel ar skirioù koad
- Savit ar fok, hag ar banniel da heul !
- Ret diskar ar gouelioù, Captain
- Ur brik !
- ur vag-vorianeta
- ur vag-prenn
- al lanv
- an dichal

Kavet e vo ar c'heriaoueg-ret e :
Loeiz Andouard, *Brezhoneg ar mor, Le breton de la mer*, Mouladurioù Hor Yezh, 1983. (an dresadenn➔)

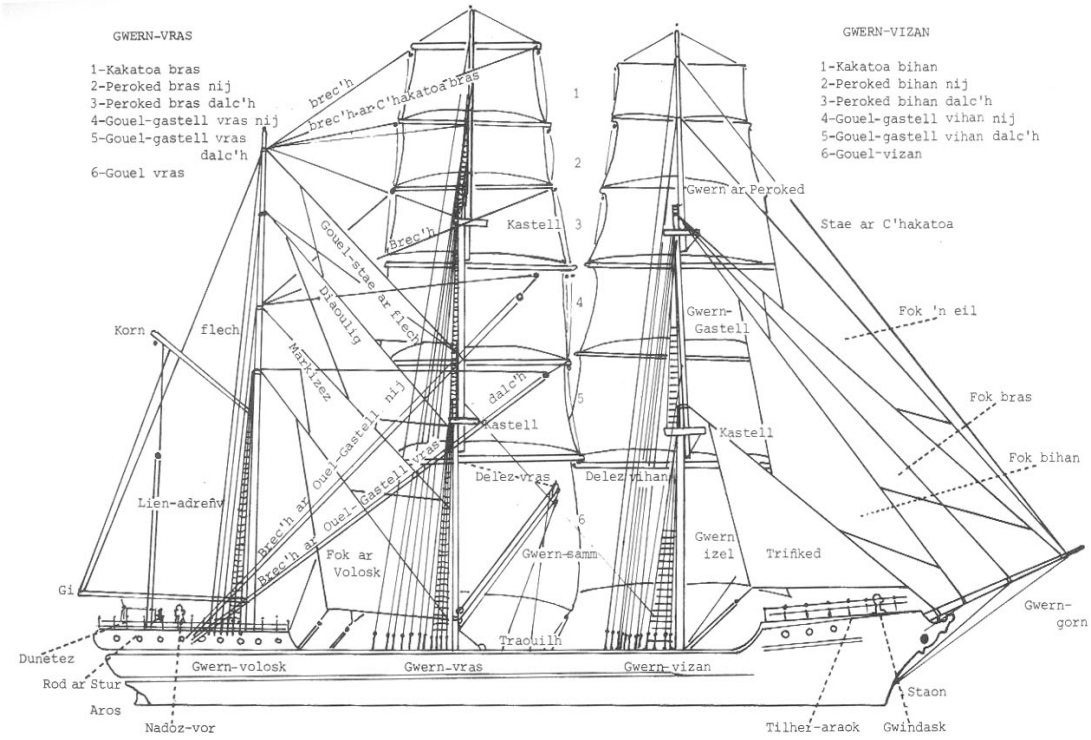

skeudenn 21 : TEIR-GWERN VARK (derou an XXvet kantved)

b/ Liv an amzer evit mont war vor…

- Anv an avelioù
- Anv ar stered
- Tres an oabl : brav betek al latar hag ar gorventenn
- Al lanv
- Anv ar meurvorioù

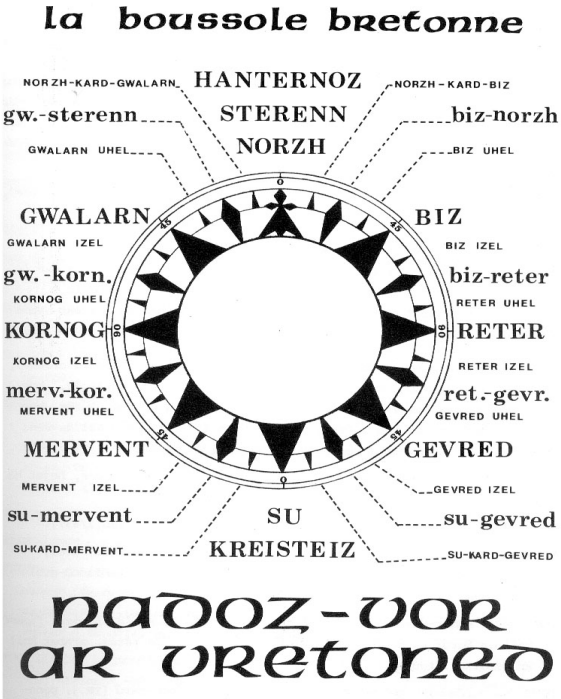

<u>Evit labourat war ar c'heriaoueg-se e vo implijet :</u>

- *Liv an amzer, Geriaoueg an amzer,* Embannadurioù Sav-Heol, 2003.
- *Geriaoueg an Amzer,* Ofis ar Brezhoneg.
- *Ar meurvoriou,* embannadurioù An Here, 2001.

<u>War internet :</u>

- http://www.ouest-france.fr/dossiershtm/cours-de-breton/ gant Martial Mennard : Ar pevar roud avel, ar planedennoù hag ar stered, an amzer, an aod…

4. Labour ar vugale

a/ Dec'h ha hiriv

Abaoe en Henamzer e vez ar vugale o labourat ingal. Koulskoude eo d'an XIX^vet kantved e aet an traoù war washaat. A-raok e veze roet dezho labourioù simpl na oant ket re skuizhus.
Met da vare dispac'h an industri e oant deut da vezañ gwir vicherourien, panevefe sklaved. 75% eus dornerien al lien a oa merc'hed ha bugale e 1840.

Hiriv ez eo 250 milion a vugale a zo tonket d'ar memes planedenn er bed. En o mesk, 60 milion a zo etre 5 hag 11 vloaz. Er broioù paour e kaver ar brasañ niver diouto, dreist-holl en Afrika, e broioù Azia hag e broioù Amerika ar Su. Met estreget ar re-se a zo.
En Europa, n'eo ket bet gouest tud ar Portugal na re Italia da lakaat harz da labour ar vugale, a vez kuzh anezhi alies.
E Bro-Saoz, unan eus ar peder bro binvidikañ er bed, e oa c'hoazh daou vilion a vugale dindan 16 vloaz a oa o labourat e 1998, 500 000 en o mesk a oa dindan 13 vloaz.

b/ Ar stourm a-enep da labour ar vugale

Daou gantved zo e oa bet kroget gant ar stourm-se ha n'eo ket echu ganti c'hoazh.

1833	Difennet e voe labour ar vugale dindan 9 bloaz e Breizh-Veur.
1841	Reolennadur kentañ votet e Bro-C'hall goude rentañ-kont spontus an Doktor Villermé.
1882	E Bro-C'hall Jules Ferry e voe votet ar skol-ret betek an oad a 13 vloaz.
1919	Krouidigezh an OIT *(Organisation Internationale du Travail),* sinet ganti ur c'honvension o tifenn ma labourfe ar vugale a-raok m'o defe tapet o 14 vloaz.
1956	Gant an ONU e voe disklêriet ez eo par labour ar vugale d'ar sklaverezh.
1959	Gant an ONU e voe embannet Disklêriadur gwirioù ar vugale.
1973	Gant an OIT e voe sinet ur c'honvension difennet gantañ ma labourfe ar vugale a-raok m'o defe tapet o 15 vloaz.
1989	Gant an ONU e voe sinet ur c'honvension o tennañ da wirioù ar vugale, na vezo kadarnaet e 128 Stad nemetken e 1993.
1999	Gant an OIT e voe sinet ur c'honvension nevez evit diskar « gwashañ doareoù labour ar vugale ».

D'ar gelennerien e talvezo ur bern levrioù war labour ar vugale.
-Philippe Godard, *La vie des enfants travailleurs pendant la révolution industrielle,* Éditions du Sorbier. Tu zo gweladenniñ ivez al lec'hienn www.droitsenfant.com/travail.htm.

E 2002 ez eus bet graet « devezh etrevroadel enep labour ar vugale » eus an 12 a viz Even gant an OIT.

c/ Labour ar vugale er vilin-vor

O labourat emañ ar vugale en ur vilin-vor deut da vezañ ur gordennerezh.
Ur bern milinoù-mor a oa e Breizh. Talvezout a raent da zaou dra : hadañ greun ha skarzhañ al lec'hid a chome er c'hanolioù dre ma veze lakaet an dour da ziredek pa veze digoret ar sklusoù. Staliet e oa ar milinoù e foñs ur bae, un havr pe e beg ur ganol. Mont a rae ar rodoù en-dro gant nerzh al lanv pe, pa oa izel ar mor, gant nerzh an dour miret el lenn. Reuñvelloù a oa, az ae en-dro diwar gwask an dour, hag a zigore dorioù ez ae an dour kuit drezo. Gant araokadennoù industri ar vallerezh, adalek 1880, ez eas da get ar milinoù diwezhañ.

- Penaos vez implijet ur vilin-vor ?
- Anavezout a rit milinoù-mor ? Hini Pen Castel e Arzhon-Rewiz, hini Enez-Vriad, An Arzh, Pontekroaz, tregastell, an Henan e Nevez ??

- Hag implijet e vez nerzh al lanv c'hoazh ?

- Klask kavet skouerioù : uzin lanv-stlejerezh (ar Rañs).

War internet - www.crdp.ac-caen.fr/energies/Eau.htm
- Un energiezh eo a vefe gouest da gemer plas an dour-esañs, ur bern tuioù mat dezhi s.o. ar pennad :
www.notre-planete.info/actualites/actu_925_energie_mers_France.php

5. Eus tu an arzoù-kaer

a/ Skeudennoù

— Teknikoù film-bevaat
— Livioù : keñveriañ doare tresañ ar film gant hini al livour Henri Rivière.
La Bretagne de Henri Rivière, Recueil des aquarelles réalisées par Henri Rivière en Bretagne, Impressions du Ponant, Éditions Équinoxe.

b/ Ar c'hanaouennoù

Kanaouenn maouez ar porzh :

Amañ war douaroù Kerne
Er c'haniennoù hag er parkoù
'Klever kan ar mor didrue(z)
O c'hervel ho pugaligoù

Lontek eo-eñ ha treitour-lous
Ga' 'r garantez n'eo ket nec'het
Lonket gantañ ma amourouz
Muiañ-karet

Laouen 'oa-eñ, dous ha lirzhin
« En nevez-hañv », 'n(do)a lâret din
Aet eo 'ba kof ar mor divent
Ne chom 'met daeloù war ma hent

Kantvedoù zo 'vez o plaouiñ
Kement hini, kalon gantañ
A lamm warnañ ken disoursi
Betek kouezhañ

Du-hont zo bec'h ha trouz ha spont
En ifern 'vez bravoc'h e gont
Euzhviled-mor, gwall varradoù
Ha morlaeron o c'hlezeoù

Amañ war douaroù Kerne
Ra chomo ho pugaligoù
War vor e koller e ene
Bezit truez deus ma daeloù

Kanaouenn ar vartoloted « war don *Good bye farewell* »

Hardî, paotred, ar fok a savo
Good bye farewell good bye farewell
Goude-se d'ar gwindask ha tro
Yoc'ho 'vit Mec'hiko oh oh oh
Filañ, ma mab, an holl skoudoù
All away, he, oula tchalez
Terk an 'ni vras deus ar gouelioù
Martolod, he ho his he ho
Good bye farewell good bye farewell
Laoskit da vont ha kenavo
Yoc'ho 'vit Mec'hiko oh oh oh

Pevare 'savo ?

All away he oula tchalez
Hast buan 'ta, dav viriñ, ho !
Martolod, he ho his he ho
Mat eo paotred, war-raok atav
Good bye farewell good bye farewell
Grit mat war-dro ar vag dillo
Yoc'ho 'vit Mec'hiko oh oh oh
War ar mor-don, pa (ne) vo ket brav
All away he oula tchalez
Bourdaj stardet a vo emsav
Martolod he ho his he

c/ Filmoù hag oberezhioù

Levriou :

- Envel Kervoes, Isabelle Le Nabat, *Bolomelen Morlaer,* Emb. An Here, 2002.
- Pierre Mac Orlan, *Les Clients du bon chien jaune,* Folio Junior, 1988. (O c'hoarvezout e Recouvrañs e Brest ha war vor en-dro da enez Eusa.)
- Eugène Sue, *Kernok le pirate,* Folio Junior, 1983.
- Richard Platt, *Corsaires et Pirates,* Gallimard, Coll. Les Yeux de la Découverte.
- Dominique Joly, Christel Espié, *Le Dico des pirates et des corsaires,* Martinière Jeunesse, 2005.
- Robert Louis Stevenson, *L'Île au trésor,* Folio Classique.
- J. Meade Falkner, *Moonfleet,* Folio Junior, Gallimard.
- Michel Le Bris, *Pirates et flibustiers des Caraïbes,* Éd. Hoëbeke, 2001. (Levr-roll an diskouezadeg kaset da benn gant Michel Le Bris et Virginie Serna e abati Daoulas er bloavezh 2000.)

- Bruno Le Floc'h, *Au bord du monde,* Éd. Delcourt, 2003
- Bruno Le Floc'h *Trois éclats blancs,* Éd. Delcourt, 2004
- Bruno Le Floc'h *Une après-midi d'été,* Éd. Delcourt, 2006

Filmoù :

- -"L'aigle des mers" de Michel Curtiz
- "L'île au trésor" de John Hough
- "Le corsaire rouge" de Robert Siodmark
- "Barbe Noire le pirate" de Raoul Walsh
- "Les contrebandiers de Moonfleet" de Fritz Lang
- "Pirates" de Roman Polanski
- "The Princess bride" de Rob Reiner
- "Hook" de Steven Spielberg
- "Pirates des Caraïbes" de Gore Verbinski
- "La nounou et les pirates" de Garri Bardine

6. Fichenn ar film

Film-bevaat / Frañs / 2003 / video Beta / 1 e 25 mun / Liv / Brezhoneg

Seveniñ : Jean-François Laguionie
Skrid : Jean-François Laguionie hag Anik Le Ray
Storyboard ha layout : Bruno Le Floc'h
Krouidigezh an tudennoù : Jean-François Laguionie ha Bruno Le Floc'h
Produiñ : Dargaud-Marina - La Fabrique – Les Films du Triangle
Advouezhiañ : Dizale
Skignañ e Breizh : Daoulagad Breizh

Erell Beloni gant sikour Corinne ar Mero ha Laors Skavenneg.